

KİMLİK, KÜLTÜR VE DEĞİŞİM SÜRECİNDE
OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE

KÜRTLER

ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

6-8 EYLÜL 2012

BİNGÖL

*In the Context of Identity, Culture and Change From Ottomans to the
Present the Kurds International Symposium*

Di Pêvajoya Nasnamê, Çan û Guhertinê De Ji Osmanîyan Heta Îro Kurd

الأكراد من حيث الهوية والثقافة والتطور منذ العهد العثماني حتى اليوم

EDİTÖR

Doç. Dr. M. Cengiz YILDIZ

KATKIDA BULUNANLAR

Arş. Gör. Ahmet ALP

Arş. Gör. Fecri ARSLAN

Arş. Gör. Selman YEŞİL

Arş. Gör. Zahir ERTEKİN

Arş. Gör. Bedrettin BASUĞUY

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

2013

TELEVİZYON YAYINLARININ KÜRT DİLİNİN KULLANIMINA ETKİSİ: TRT 6 VE DÜNYA TV ÖRNEĞİ

Arş Gör. Abdurrahim GÜLER*

Özet

Türkiye'nin toplumsal değişimi, Osmanlıdan beri Avrupa'dan farklı olagelmıştır. Türkiye ile Avrupa'nın koşulları farklı olduğundan medyadaki teknolojik gelişmeler de Batı'dan farklı sonuçlar doğurmuştur. Bu çalışmanın amacı Türkiye'de ve dünyada görsel medya alanında cereyan eden gelişmeleri göz önünde bulundurarak, Kürt dilinin çeşitli lehçelerinde yayın yapan devlet merkezli TRT 6 ve özel kanal olan Dünya TV'nin Kürt diliyle ilgili yayın politikaları ele almaktır. Bu bağlamda söz konusu televizyon kanallarının yayın politikalarının Kürtçenin öğretilmesi ve gelişimine olan etkisi incelenmiştir. Ayrıca TRT 6 ve Dünya TV'de belirli programlar takip edilmiş ve programlardan hangilerinin halkın kullandığı dilin gelişimine katkıda bulunduğu kanallara gelen tepkilerden ölçülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Medya, TRT 6, Dünya TV, Kürtçe, Yayın Politikası, Dil eğitimi.

Abstract

The social transformation of Turkey has been differentiated from Europe since Ottoman Empire due to different conditions of Turkey and European technological development has caused different results. This essay aims to evaluate TV channel's broadcasting policies which are state-centered TRT 6 and private channel Dunya TV that broadcasting in various dialect of Kurdish language in taking account improvements of visual media in Turkey and World. In this context, Kurdish TV channel's policy has been examined to assess their effects of teaching and development on Kurdish language. Certain programs and TV's broadcast on TRT 6 and Dunya TV have been followed and which of them have influence on people's daily language has been measured by responses that TV channel got.

Key Words: Media, TRT 6, Dunya TV, Kurdish Language, Broadcasting Policy, Language Teaching.

* Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Doktora Öğrencisi, aguler@hacettepe.edu.tr

GİRİŞ

Türkiye'nin toplumsal değişimi, tarihten beri Batı'dan farklı olagelmıştır. Türkiye ile Batı'nın koşulları farklı olduğundan medyadaki teknolojik gelişmeler de Batı'dan farklı sonuçların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Batı'da burjuvalar tarafından oluşturulan ve geliştirilen kitle iletişimi Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nde ancak devlet tarafından veya devlet desteğiyle kurulup geliştirilmiştir. Batı'da sivil toplum kuruluşların yaygınlaşmasıyla gelişen kitle iletişimi Osmanlı'da önce İzmir'e yerleşen burjuvaların kendi ekonomik ve ticari ilişkileri için daha sonra da devletin kendisi tarafından kurulmuştur. Kitle iletişimi 20. yüzyılın özellikle ikinci yarısında inanılmaz atılımlar yaptı. Yazılı ve görsel medya yaygınlaştı. Bütün bu gelişmeler rastlantısal olarak değil, farklılaşan ve gelişen toplumsal koşullarla ilişkili olarak ortaya çıktı. 1980'lerle beraber Batı'da yaygınlaşan görsel medya sektörü Türkiye'de ise ancak 1990'larla Batıdaki gelişmelerle yaygınlaşma imkânı bulmuştur. Türkiye'de devlet tarafından kurulan medya, özel sektöründe atılımlarıyla gelişmiş ve zenginleşmiştir. Batının örnek alınmasıyla yapılan yenilikler uygulamaya geçildiğinde çeşitli farklılıklar ve sorunlar ortaya çıkarmıştır. İşte bizde bu farklılıkları ve yaşanan sorunları Kürtçe yayın yapan devletin kanalı TRT 6 ve özel kanal Dünya TV üzerinden göstermeye çalışacağız.

Günümüzün gelişmiş postmodern dünyasında televizyon yayınlarının kendisi bir dilin öğretilmesi ve geliştirilmesi üzerinde büyük bir pozitif etkiye sahiptir. İletişim teknolojilerinin bir dile etkisi modern çağla birlikte var olmanın ötesinde, sembolik doğasını radikal bir biçimde (Thompson, 1994'ten akt. Lull, 2001:16) genişletmekte ve o dile geniş imkanlar sağlamaktadır. Kürtçe televizyonlar sayesinde de insanlar dillerinin ve unutulmuş kültürlerinin farkına varıyor ve kendi dilini kullanmaya başlıyor. Dil bir milletin adeta kalbidir, nasıl ki insanoğlunun kalbi olmadan hayatını devam ettirme imkânı yoksa bir milletin dili olmadan da millet olarak yaşaması söz konusu olamaz. Ünlü Alman filozof G. Wilhelm Leibniz'e atfedilen: "Bana kusursuz, eksiksiz bir dil verin, size büyük bir millet yaratayım" sözü ile Konfüçyüs'ün, "Dil kusurlu olursa kelimeler düşünceyi iyi anlatamaz. Düşünce iyi anlatılmazsa, yapılması gereken şeyler doğru yapılmaz. Görevler gereği gibi yapılmazsa töre ve kültür bozulur. Töre ve kültür bozulursa adalet yanlış yola sapar. Adalet yoldan çıkarsa şaşkınlığa kapılan halk ne yapacağını, işin nereye varacağını bilmez. İşte, bunun içindir ki hiç bir şey dil kadar önemli değildir" (akt. Demirbağ, 2002:126) sözü bir dilin millet hayatındaki yerini çok iyi ifade etmektedir. Bu nedenledir ki Kürtçe TV yayınları Kürt dilinin geliştirilmesi ve doğru kullanılması noktasında zaruridir. Hiç şüphe götürmez ki, Kürtçe televizyonlar Kürt dilini geliştirmekte ve doğru kullanılmasını sağla-

maktadır. Bunun açık göstergesi sıklıkla kullanılan yarı Türkçe¹ kelimeleri, yapılan Kürtçe televizyon programlarında bu kelimelerin kullanmaması ve kullananların da uyarılmasıdır. Görüşme yaptığımız insanların çoğunun bu Kürtçe televizyon kanallarını izlemelerinin en büyük etkeni televizyonların nispeten Kürtçenin lehçelerini doğru kullanmalarıdır.

SİYASAL YAPI VE YASAL DÜZENLEMELER

Kürt dilinde TV yayınların yapılmaya başlanması da tıpkı gelenekselleşen yapıyla ve kısıtlamalarla ancak devlet desteği ile mümkün olabilmıştır. Geleneksel devletin önce yayınlar yapılsın arkasından ortaya çıkan sorunları ve yasal düzenlemeler yapılır anlayışı özel teşebbüslerin gerekli adımı atmalarını zorlaştırdı. Bu zorlamalara rağmen kültürel kimliklerin özellikle yerel yayın kanalları aracılığıyla seslerini duyurma talepleri -Türkiye'nin küreselleşmesinin bir adımı olarak değerlendirilen Avrupa Birliği (AB)'ne entegrasyon süreciyle (İnalçık, 2002: 124)- ivme kazanmıştır. Türkiye küresel dünya ile bütünleştikçe ve AB süreci hız kazandıkça, çeşitli alanlarda olduğu gibi yayıncılık alanında da çeşitli değişiklikler yapmış ve yasal düzenlemelere gitmiştir. Başka bir deyişle, Türkiye Cumhuriyeti Kürtçe TV yayınları için öncelikle binanın iskeletini oluşturmuş daha sonra ortaya çıkacak sorunları günün şartlarına göre düzenleme yoluna gitmiştir.

AB'ye uyum çalışmaları, yayıncılık politikasının şekillenmesinde belirleyici rol oynamıştır. Kültürel çoğulculuğu korumaya özen gösteren AB'nin bu yöndeki hassasiyeti, Türkiye'yi kültürel kimlikleri tanıma koşullarını yaratmaya yönelik politika üretmeye zorlamıştır. Anadilde eğitim ve yayın yapma yönündeki taleplerin karşılanmasına ilişkin tartışmalar, bu süreçteki en zorlu konu başlıklarından birini oluşturmuştur (Timisi, 2005: 441). Yayıncılık mevzuatında anadilde yayın yapılması yönünde değişikliğe gerek olup olmadığı, özellikle 2001 ve 2002 yıllarında yoğun tartışmalara neden olmuştur. 2002 yılında yapılan ilk yasa değişikliği, AB tarafından yeterli bulunmadığı için üçüncü reform paketi çerçevesinde 3 Ağustos 2002'de kabul edilen 4771 sayılı Kanun ile yeniden değişikliğe uğramıştır. 4771 sayılı Kanun ile birlikte Aralık 2002'de Radyo ve Televizyon Yayınlarının Dili Hakkında Yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğe göre, Türk vatandaşlarının günlük hayatta kullandıkları farklı dil ve lehçelerdeki yayınlar yalnızca Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) tarafından yapılabilecektir. Söz konusu yönetmeliğe ilişkin yürütmenin durdurulması talebiyle Danıştay'a başvuran TRT, kendisini başka dillerde yayın yapmaya zorlayan yönetmeliğin kendi özerk yapısı ile çeliştiğini ve TRT Kanununda yeni yönetmelikle uyumlu herhangi bir değişiklik yapılmadığını öne sürmüştür. Danıştay, Temmuz 2003'te TRT'yi bu konuda zorunlu tutabilmenin Radyo ve Televizyon Üst

¹ Burada yarı Türkçe kelime dememin gerekçesi kullanılan kelimenin Türkçe kökenli olması ve bir uyduruk ekin getirilmesidir. En azında okuduğum kadarıyla bu ekin nasıl oluştuğuyla ilgili bilimsel bir yazı bulunmamaktadır.

Kurulu (RTÜK) Kanunu'nda yapılacak bir değişiklikle mümkün olabileceğine karar vermiş ve TRT'nin yerel dillerde yayın yapması ertelenmiştir. Bu konu Ağustos 2003 tarihli altıncı uyum paketi ile ele alınmış ve Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un 4. ve 32. maddelerinde değişiklik yapılmıştır (Balcı, 2008:115-120).

TRT'nin yanı sıra özel radyo ve televizyon kuruluşlarına da Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde radyo ve televizyon yayını yapabilme olanağı 4. maddede yapılan değişiklikle tanınmıştır. Her ne kadar yasa gereği özel kanalların da farklı dillerde yayın yapmaları mümkün olmuşsa da, ticari açıdan cazip olmadığı için özel kanallardan herhangi bir talep olmamıştır (Timisi, 2005: 468). Yapılan değişikliğe göre özel radyo ve televizyon kuruluşlarının geleneksel olarak kullanılan dil ve lehçelerde yayın yapması serbest hale gelmiş; yapılan yayınların cumhuriyetin temel niteliklerine, devletin bölünmezliğine uygunluğu en önemli kriterler olarak vurgulanmıştır. Yayınların içerik ve denetimine ilişkin usul ve esasların, RTÜK'ün çıkaracağı yönetmelik kapsamında düzenlenmesi öngörülmüştür (3984 Sayılı Yasa).

Nihayetinde, 2004 yılında yürürlüğe giren yönetmelik ile Türkiye'deki farklı dil ve lehçelerde yayın yapma görevi TRT'ye verilmiştir. Yönetmelik gereği TRT, Haziran 2004'ten itibaren Boşnakça, Arapça, Çerkezce ve Kürtçenin iki lehçesiyle yayın yapmaya başlamıştır (Timisi, 2005: 470). AB'nin demokratikleşme yönündeki beklentileri nedeniyle gönüllü de olsa hazırlanan yönetmelik, farklı dillerdeki yayınlara çok katı sınırlamalar getirmiştir. Farklı dillerdeki yayınların günde 45 dakikayı ve haftada ise toplam dört saati geçmemesi öngörülmüştür. Programlarda haber özetleri, belgeseller, müzik ve spor içeriklerine yer verilmesi kararlaştırılmıştır. Kürtçe yayına yönelik süre kısıtlamasını eleştiren yayın kuruluşları ve yerel halk Kürtçe yayın süre limitlerinin esnetilmesini talep etmiştir. Bu talebi değerlendiren RTÜK, Haziran 2006'da Kürtçe gibi farklı dil ve lehçelerde yayın yapan özel televizyon ve radyolar, film ve müzik yayınlarında "Radyolar günde 60 dakikayı aşmayacak şekilde, haftada toplam beş saat, televizyonlar ise günde 45 dakikayı aşmamak şartıyla haftada dört saat yayın yapar" hükmü değiştirdi. Karar gereği film ve müzik yayınlarında Türkçe altyazı kuralı geçerli olmaya devam edeceği gibi, haber ve tartışma programlarına daha önce konulan kısıtlamalara devam edilmesi benimsenmiştir (Radikal Gazetesi, 2006). Farklı dil ve lehçelerde yapılan yayınlar bağlamında düşünüldüğünde bir kez daha görüldüğü gibi yayıncılık, alana dışarıdan etkide bulunan pek çok toplumsal ve politik süreçle birlikte ilerlemektedir. Bu süreçler, genel olarak bu kuruluşların yayın politikalarını doğrudan etkilemiştir.

YAYIN POLİTİKASI VE AMACI

Televizyon kanallarının yayın politikalarını; ülkelerin siyasal ve toplumsal koşulları, hükümetlerin izledikleri yayın politikaları, kanalların mülkiyet ve finansal yapıları gibi unsurlar değiştirebilmektedir. TRT 6 ve Dünya TV kanalları kısmen birbirinden farklı yayınlar yapmaktadır. Her iki kanal da ülkenin siyasal ve toplumsal koşullarından etkilenmekle birlikte toplumsal koşulların farklı yönlerini görmekte ve yansıtmaktadır. 01.01.2009'da farklı dil ve lehçelerde Kürtçe yayın yapan ilk kanal olan TRT 6'nın mülkiyeti tamamen devlete ait olup finansal destekçisi de devletin kendisidir. TRT 6'nın kuruluşu gerek halkın talebi gerekse de AB'ye uyum süreciyle gündeme gelmiştir. Kanalın temel amacı halk ile devleti bütünleştirmektir. Başka bir deyişle, TRT 6'nın kuruluş amacında Kürt dilini öğretme ve geliştirme kaygısı en azından birinci öncelik değildir. Durum böyle olunca kanalın yayın politikasını yansıtan programlar yapılmakta, doğrudan Kürtçeyi öğretmeye yönelik programlar ya hiç bulunmamakta ya da çok az bir süreyi kapsamaktadır. Örnek vermek gerekirse, genel olarak belli bir yaştan üzerindeki Kürt kökenli insanlar Kürtçeyi yazamazsalar dahi konuşabiliyorlar; fakat çocuklar Kürtçeyi daha az biliyor ve daha az konuşuyor. TRT 6 bu durumu nispeten görmezden gelmekte çocuk programlarına günde ortalama 30-45 dakika² gibi sembolik bir süreyle kısıtlamaktadır. TRT 6, Kürtçenin Kurmançî lehçesini Zazakî ve Soranî lehçesine göre daha fazla kullanmasına rağmen bu üç lehçeyi de farklı programlarda kullanmaktadır. Zazakî ve Soranî lehçelerinde genel olarak haber ve spor programları yayınlanmaktadır. Canlı yapılan programlar ve Ahmedê Xanî'nin ölümsüz eserinden aktarılan 'Mem û Zîn' dizisi yine Kurmançî lehçesiyle yapılmaktadır.

TRT Türkçe yayın yapan diğer kanalları kadar olmazsa da Kürtçe yayınlarında izleyiciye çeşitli programlar sunmaktadır. TRT 6, canlı müzik programları olan 'Bi Berdan Mardînî Rê Şevên Merdînê (Berdan Mardini ile Mardin Geceleri), Dengbêj (Ozan) ve Çepik (Alkış)' gibi farklı tarz müzik programları yapmaktadırlar. Memleketin ve dünyanın güzelliklerini ve farklı yörelerini gösteren gezi belgesel tadındaki 'Rêwî (Yolcu), Li Kolanên Ewrope (Avrupa Diyarında) ve Ciwanî (Gençlik)' gibi programlar yöre yöre dolaşarak insanların gelenek ve görenekleri izleyicilerine sunmaktadır. Programlar ayrıca Kürtlerin önemli şahsiyetleri ile de zaman zaman çok özel röportajlar gerçekleştirmektedir. Kürtlerin sosyolojik durumlarının dile getirildiği 'Cîran Cîran (Komşu Komşu) ve Mem û Zîn' dizileri de izleyiciyi çeken farklı seçeneklerdir. Ramazan ayı boyunca İslam dininin güzellikleri ve dini bilgilerin anlatıldığı 'Fîqha Dîn (İlmihal)' programı da izleyiciye sunulan farklı bir penceredir.

² TRT'nin yayın akışlarına baktığımızda Türkçe yayın yapan kanallarında sabah saatlerinde çocukların izleyebileceği programların daha fazla sayıda olduğu ve daha uzun süreye yayıldığı görülmektedir. TRT 6'nın akışında ise sadece günde bir kez olmak suretiyle 9:30 ile 10:00 saatleri arasında çizgi film "filmê karton" ve çocuk programı "Şîrînok" bulunmaktadır.

TRT'den sonra Kürtçe yayın yapmaya başlayan ilk özel televizyon kanalı Temmuz 2010'da yayın hayatına başladı. Türkiye'nin ilk özel Kürtçe televizyon kanalı Gaziantep'ten ulusal yayın yapan Dünya TV, Türkiye dışında Irak başta olmak üzere Suriye ve diğer Ortadoğu ülkelerinden de izlenebilmektedir. Dünya TV yetkilileri amaçlarını şu şekilde ifade ediyorlar:

“Çağımızda insanların yaşam tarzlarına ve düşüncelerine etki eden görsel bir etken var. Bu da hiç şüphesiz ki televizyondur. Televizyon ekranından evimizin içine yansıyan her şey bizleri olumlu ya da olumsuz anlamda etkiliyor. Bizler her ne kadar toplum olarak olumsuz etkilerine maruz kalsak da bunu olumluya dönüştürmenin alternatif yollarını aradık. Öyle bir televizyon kanalı düşledik ki, içinden barış, birlik, sevgi mesajları fişkıran, kimseyi ötekileştirmeden yayın yapan, kırıcı ve üzücü hiçbir unsura yer vermeden evlerde kendisine yer edinen bir ekran olsun istedik. Sizinle aynı dili konuşacak olan Dünya TV, kültür sanat, bölge ve dünyadan haberler, spor, belgesel, dizi ve müzik gibi daha birçok programını Kürtçe olarak yayınlayacak. Dünya TV olarak televizyon olmanın yanı sıra, halkımıza olan borcumuzun ve sosyal sorumluluğumuzun bilincinde olarak yola çıkıyoruz. İletişimi çağındayız ve iletişim araçlarının her türlüşünü kullanıyoruz. Ancak hala ülke olarak iletişim kurma, birbirini anlama, dinleme ve ortak dil oluşturma sorunları yaşıyoruz. Türkiye renkli bir ülke ve bu renklilik içinde Kürtçe de önemli bir yer tutuyor. Malum Türkiye özellikle son 30 yılında herkesi üzen bir problem yaşıyor. Bu büyük problem büyük kayıplara da sebep oluyor bunlardan en büyük kayıplardan birisi de Kürtçedir. Dünya TV bu toprakların bu güzel rengini bütün dünyaya göstermek için yayın hayatına başladı. Kürtlerin gönlüne Kürtçe ile seslenecek.”

Kanal yayınlarını Kürtçenin Kurmancî lehçesiyle yapmaktadır. Kanal yetkilileriyle yaptığımız görüşmede ileriki günlerde kanalın Zazakî lehçesinde de yayınlar yapılacağını belirttiler. Kanalın ilk özel Kürtçe kanal olması tüm yayınlarını Kürtçe yaptığı anlamına gelmemektedir. Bazı programlar Türkçe yapılmakta ve Kürtçe yapılan programların bazılarında Türkçe de kullanılmaktadır. Örneğin, bazı reklamlar Türkçe yayınlanmaktadır. Kanalda güncel programların yanı sıra Türkçe yayın yapan ve ortağı olduğu kanallarda yayınlanan birçok dizi ve program Kürtçe dublajla izleyiciye sunulmaktadır. Dünya TV'nin yayın akışının renkliliği ve haber alanındaki zenginliği, TRT 6'ya göre daha çeşitlidir. Dünya TV'nin amacından bir tanesi tabii olarak devlet ile halkı bütünleştirmektir (Today's Zaman, 2010). Buna ilaveten kanal Kürt dilinin öğrenilmesi için de programlar sunmaktadır. Kürtçenin öğretilmesi konusunda 'Kurdi Hîn Dîbim (Kürtçe Öğreniyorum)' programı Kurmancî lehçesinin farklı bölgelerdeki yansımalarını işlemekte ve dilin doğru öğrenilmesini sağlamaktadır. Bu program sürecince Kürtçe yazılı eserlerden örnekler verilmekte Kürtçenin güzelliklerinden bahsedilmektedir. Buna ek olarak günümüzde popüler olan çocuk programları ve birkaç

farklı çizgi film yapımı da yine Kürtçe sunulmakta ve daha uzun zaman dilimini³ bunlar için ayrılmaktadır. TRT 6'da daha az süre kaplayan çocuk programları, Dünya TV'de daha uzun süre yer edinmekte ve büyük bir işlevi yerine getirerek çocukların kendi anadillerini öğrenmelerini sağlamaktadır.

İzleyiciye gün içerisinde farklı programlar sunan Dünya TV, programlarını ortağı olduğu başka bir yayın kuruluşundan sağlamaktadır. Samanyolu TV'de yayınlanan 'Ayna, Sırlar Dünyası ve Büyük Buluşma' programları Kürtçe dublajla izleyicilerini sunulur. Müzik programları ile Kürt dilinin güzelliği ve en güzel sesleri 'Zimanê Şîrîn (Tatlı Dil), Axîn (Sızı) ve Kanîya Stranan (Türkü Pınarı)'da yer bulmaktadır. Ayrıca Kürtlerin önemli şahsiyetleri, entelektüelleri, siyasetçileri, aydın ve sanatçıları ile röportajlar yapan 'Rû Bi Rû (Yüz Yüze)' ile Kürtçenin klasiklerini gün ışığına çıkaran adeta bir sözlü tarih çalışması niteliğindedir- ve açıklamasını yapan 'Helbestên Nemir (Ölümsüz Eserler)' programları izleyiciye değişik bir tat sunar. TRT 6'da olduğu gibi ülkemizin güzelliklerini yansıtan ve farklı yörelerin insanlarıyla görüşen, hayatlarından kesitler sunan 'Rêya Welat (Memleket Yolu), Mêvan (Misafir) ve Dengê Gêl (Halkın Sesi)' insanlarımızın kendisini bulduğu programlardır. TRT 6 ile kıyaslandığında Dünya TV daha fazla sayıda dinî program yapmaktadır. Özellikle Kürtlerin mensubu olduğu Şafî mezhebinin anlatıldığı 'Fîqha Şafî (Şafî İlmihali)'i, Fêkîyên Cennetê (Cennet Meyvesi) ve Bawerî û Aramî (İnanç ve Anlamı)' programları geniş yer tutmaktadır.

Kürtçenin öğrenilmesi ve geliştirilmesi konusunda en büyük katkıyı yapan kuşkusuz Dünya TV'de yayınlanan Kürtçeyi öğreniyorum (Kurdî Hîn Dîbim) adlı programdır. Kürtçenin en iyi ve doğru şekilde öğretmeyi amaçlayan program özellikle izleyicilerin takip ettiği programdır. Kanal yetkilileri bu konuda görüşlerini ifadelerle dile getiriyorlar:

"Dilin doğru kullanılması konusunda çok hassasız. Daha çok Cizre Botan şivesini kullanıyoruz. Yayınlarımızda insanımızın anlayacağı bir dil olması ana tercihimiz. Dilin doğru kullanılması konusunda denetim birimimiz çok iyi çalışıyor. Bize ulaşan veya dolaylı yollardan mesaj gönderen seyircilerimiz dilimizi anladığını söylüyorlar. Bu konuda çok güzel tepkiler aldık. Kürtçenin içinde bulunduğu durum ortada bunun iyi bir seviyeye gelmesini hedefliyoruz. Bunun içinde 'Kurdî Hîn Dîbim' ve diğer edebiyat programlarımızın iyi bir örnek olduğunu düşünüyoruz."

Kürtçenin en alt seviyesinden başlayan 'Kürtçe Öğreniyorum' programı eğitimin birinci kurunu tamamladı. Kanal yetkilileriyle yaptığımız görüşmede programın izleyiciden gelen yoğun istek üzerine diğer kurlara da devam edeceği yönünde karar aldıkları belirttiler. Programın Türkiye dışından çok sayıda telefon ve elektronik posta

³ Dünya TV'nin haftalık ve aylık yayın akışına bakıldığında çizgi film kuşağında 'Caillou, Pocoyo, Tarçın ve Arkadaşları ile Marsupilami'nin yayınlanmaktadır. Çizgi film kuşağı sabah saat 8:30 ile 10:00 arasında başlamakta ve 15:45 ile 16:45 saatleri arasında da devam etmektedir.

aldığı vurgulanıyor. Programın farklı coğrafyalarda ilgi gördüğünü belirten kanal yetkilileri: "Doğu ve Güneydoğu'da ciddi bir izleyici kitlemiz var. Suriye'ye gidince bizi izleyen önemli bir kesim olduğunu gördüm. İran kapalı bir toplum olduğu için çok fazla geri dönüşüm alamıyoruz ama İran'daki bir televizyonda çalışan yapımcı bir arkadaş bizi aradı ve televizyonun orada çok izlendiğini anlattı. Avrupa'da yaşayan Kürtlerden de sürekli telefon ve e-mail alıyoruz. Birçok kişi bizim kurs olduğumuz düşünerek kayıt yaptırmak istiyor. Ağlayarak teşekkür eden yüzlerce izleyicimiz var. Kürtçe köklü ve güzel bir dil. Biz Kürtçenin hak ettiği yere gelmesini istiyoruz." şeklinde fikir ve tecrübelerini anlatıyor.

ANALİZ VE TARTIŞMA

Kitle iletişim araçları, dünyanın her tarafında tamamen soyutlanmış, bağımlı ve edilgen izleyici kitlesi oluşmasını ister. Buna rağmen medya kurumlarının bu yöndeki çabaları izleyicinin pasif olmasını sağlamayabilir. Halkın çoğunluğu için medya ancak içeriklerine, ilettikleri mesaja bağlı olarak ilgiye değerdir. İnsanlar medya programları gerek kültürel gerekse toplumsal anlamda akılcı bir biçimde ve amaçlarına uygun olarak seçmekte, yorumlamakta ve kullanmaktadır. Onların seçimleri, yorumları ve kullanımları iç ilişkileri tarafından özellikle içinde toplumsal ilişkilerin olduğu kültürel ortamları tarafından etkilenmektedir (Lull, 2001:227). İzleyici doğal olarak kendisini bulduğu ve kendisini yansıtan televizyon programlarını izlemektedir. Beğendiği programlara olumlu mesajlar yollamakta beğenmediğini, eksik gördüğünü veya kendisine hitap etmeyen programları ise gerek şikâyet yoluyla gerekse izlemeyerek bir nevi karşılığını vermektedir. İster TRT 6'da olsun ister Dünya TV'de olsun, izleyici kitlesinin kendisi bulduğu programlar daha çok müzik ve memleketin güzelliklerini, Anadolu insanının ve Kürtlerin doğal, günlük halini yansıtan ve insanların ayaklarına gidilen programlardır. Başka bir deyişle; izleyici hayatın kendisi ne ise onu ekranda görmek istiyor. Düğünleri, taziyeleri, mutlulukları, acıları, dağları, bayırları... Mezopotamya bulunduğu coğrafya itibari ile binlerce tarihi değeri de içinde barındırıyor. İzleyici de İnsanlığa yön veren binlerce değerini yetiştirdiği bu coğrafyanın zenginliklerini yansıtan programları ilgiyle izliyor.

En çok izlenen bu iki program türü; Kürtlerin Kürtçeyi nasıl konuştukları, bölgeler arasında ne tür bir Kürtçe lehçe ve ağız farklılığının bulunduğunu gösteriyor ve insanların unuttukları dillerini ile geçmişlerinden kesitleri hatırlamalarını sağlıyor. Örnek vermek gerekir ise, bu kanalları ve bu programları izleyen insanlarla görüştüğümüzde kendilerinin de zamanında böyle bir durumda aynı ifadeleri kullandıklarını veya bunun sadece o yörenin insanlarını has bir ifade olduğunu hep söylediler. Özellikle büyük şehirlere göç etmiş insanlarda bu durumu gözlemek mümkündür; çünkü batıya göç eden insanlar doğrudan Türkçenin ve farklı bir kültürün baskısı altındadır. Kürtlerin doğal hayatını yansıtan programlar insanların bellekleri ve anılarını tazeler, onların geçmişlerini ve dillerini unutmamalarını sağlar. TRT 6'da Kürtçenin doğrudan öğretilmesi amacıyla herhangi eğitici bir program bulunmamakla birlikte

devlet okullarında Kürtçenin seçmeli dil olarak okutulmaya başlanması devletin kanalı olan TRT'yi Kürtçe eğitime yönelik adım atmak durumunda bırakabilir. Kanal yetkililerinden bu yönde bir eğilim almasak da bu rahatlıkla öngörülebilir; çünkü devlet okullarında verilecek olan örgün eğitimin yanında uzaktan eğitim de bir ihtiyaç haline gelecektir. Sonuç olarak TRT 6 bünyesinde Kürtçenin öğretilmesi konusunda bir çalışmanın yapılacağını düşünüyorum. Dünya TV'ye gelince hali hazırda 'Kurdî Hîn Dîbim' isimli Kürtçeyi öğretme ve doğru kullanma amacıyla haftada birkaç saatlik bir program mevcuttur. Dünya TV yetkilileri, asıl yayın kalıbını kültür-sanat-eğitim çerçevesinde insanı merkeze oturtan bir yayıncılık anlayışlarının olduğunu ve ileriki dönemlerde Kürtçeyi öğretici programları artıracıklarını belirtiyorlar.

Kürtçe yayın yapan bu iki televizyon kanalı da ağırlıklı Kurmancî lehçesini kullanmaktadır. Bu durumun nedeni Türkiye'de Kürtçenin Kurmancî lehçesinin daha geniş alanlara yayılması ve daha fazla insan tarafından konuşulmasıdır. Televizyonların Kurmancî lehçesinde yayın yapmaları dolaylı olarak diğer lehçelerin öğrenilemesine ve körelmesine sebep olmaktadır. Devlet ile halkı arasındaki sevgi bağlarını güçlendirmeyi amaçlayan TRT 6 böyle bir sıkıntıyı görmüş olacak ki insanların anladığı diğer lehçelerde de programlar sunmaya çalışmaktadır. Dünya TV yetkilileri de ileriki yayın döneminde Kurmancî'nin yanında Kürtçenin Zazakî lehçesinde yayınlar yapacaklarını belirtiyorlar. Olumsuz etkilerine rağmen televizyon yayınları Kurmancî lehçesinin Kürtler arasında ortak anlaşma aracı olmasına da yardımcı olmaktadır. Kanalların Kürtçe yayın yapmaları günün 24 saatinin Kürtçe yayınlarla geçtiği anlaşılmamalıdır. Her iki televizyon kanalı da özelde dinî programları ve reklamları da Türkçe vermekteler. Bu durum Kürtçe için bir handikap oluştursa da Kürtçenin öğrenilmesini engellememektedir; insanların dillerindeki konuşmaları ve müzikleri dinlemeleri için yeterince seçenekler mevcuttur.

Bilgiler, türleri ister siyasi ister kültürel isterse magazinsel nitelikte olsun üretimleri "maddi olmayan" bir veriler bütünüdür. Başka bir deyişle önemli olan mesajların yaratılması ve yayılması için gerekli olan para değildir. Düşüncenin üretimi ve bilgilendirme işlevi ve bunların yayılmasını içeren ekonomik faaliyetler elbette bunlardan yararlananların çoğunluğu tarafından bilinmektedir. Ancak bu faaliyetler kamu hizmeti görevi niteliğinde olduğu için ekonomik faaliyet olarak ele alınmadığında bile özel bir ekonomik anlayış gereklidir (Eken, 1999:85). Özellikle TRT 6 bağlamında düşündüğümüzde bunu daha rahat anlayabiliriz; çünkü kanalın kendisi en azından doğrudan bir maddi kazanç amacıyla kurulmamıştır. Dünya TV özelinde düşünüldüğünde ise durum biraz karmaşıklaşmaktadır. Şöyle ki özel televizyon kanalları kar gütmeye amacı taşımaktadır; fakat Dünya TV grubunun doğrudan maddi kar sağlamak amacıyla kurulduğu en azından şimdilik söylenemez. Kanal daha çok insanları dinin güzelliklerinden haberdar etme, dini ve dili öğretme ile kendince Kürtleri zararlı unsurlardan koruma ve insanlara hizmet amacıyla kurulmuştur. Böyle bir yoruma, kanalın yayın politikasından ve yayınlanan programlardan rahatlıkla varılabilir. Hem Dün-

ya TV hem de TRT 6 maddi açıdan sıkıntı çekmeyen istedikleri zaman istedikleri programı yayınlayabilme kapasitesindedirler; çünkü kamu yararı onlar için birinci önceliklidir.

SÖNÜÇ

Dünyada meydana gelen gelişmelerden hiçbir ülke kendisini muaf tutamayacağı gibi Türkiye Cumhuriyeti de büyük çığırar açan teknolojik gelişmelerden ve dünyadaki insan hakları ve demokrasinin yaygınlaşmasından uzak duramamıştır. Cumhuriyetin kurulmasıyla beraber yasaklanan Kürtçe, uzun bir dönem maalesef insanlar dillerini rahatça konuşamamasına sebep olmuştur. 12 Eylül askeri darbesinden sonra iktidara gelen Özal hükümeti dünyadaki gelişmelere paralel olarak demokratik adımlar atmış ve Kürtçenin önündeki yasal engelleri kaldırılmıştı; buna rağmen halkın az bir kısmı Kürtçeyi okuyup yazabiliyordu. Avrupa Birliğine tam üyelik süreciyle hızlanan demokratik gelişmeler, Kürtçenin öğretilmesi ve öğrenilmesi konusunda özel kurslar açılmasını sağladı; fakat bunlar ya yeterli görülmedi veya işlevlerini yerine getiremedi. AB'ye uyum paketleriyle Kürtçe televizyonların önü açıldı. İnsanlar artık kendi dillerinde yayın yapan televizyon kanalları açabilirlerdi. Yasal düzenlemeler izin vermesine rağmen ulusal düzeyde TV yayını yapacak kimse çıkmadı. Osmanlıdan beri süregelen gelenek burada yine devreye girdi ve devletin kanalında önce 45 dakika olmak üzere ardından bir kanalın 24 saat ve dili Kürtçe olan TRT 6 kuruldu. Yaklaşık bir yıl sonra ulusal yayın yapan ilk Kürtçe özel televizyon Dünya TV kuruldu.

Kürt çocuklarının büyük bir kısmı –özellikle doğu ve güneydoğuda- televizyon yayınlarının yaygınlaşmasıyla beraber Türkçeyi televizyon aracılığıyla başka bir deyişle eğitim alınmadan sadece duyarak öğrenmektedir. Bu gerçek bile Kürtçe televizyonların ne derece önemli olduğunu göstermektedir; çünkü anadilini iyi bilmeyen birinden başka bir dili iyi konuşması beklenemez. Kürtçe televizyonların kendisi bile Kürtçenin öğrenilmesi ve geliştirilmesi için büyük bir kazançtır. Kaldı ki eğer televizyonlarda Kürtçenin öğretilmesi konusunda bir hassasiyet gösterilir ve Dünya TV'de yayınlanan 'Kurdî Hîn Dîbim (Kürtçeyi Öğreniyorum)' gibi programların sayısı artırılır ise kazanç gerek maddi gerekse de manevi olarak katlanarak artacaktır. Kürtçenin özellikle az konuşulduğu, yazılıp okunulmadığı bir coğrafyada yapılan televizyon yayınlarının Kürtçeyi geliştirme ve öğretme amacının olmaması, sadece maddi kazanç ve reyting peşinde koşması Kürt diline faydaları sınırlı olur. Televizyon programlarında halkın kendi geçmişinin gölgesini görmesi, hoşuna giden yerleri görmesi, kulağına hoş gelen müzikleri dinlemesi ve tercih etmesi tabii olarak doğaldır. Bunların olması asıl yapılması gerekeni, Kürtçeyi öğretici programların yapılmasını engellememelidir.

- an. 2008. "Yerel Televizyon Kanallarının Yayın Politikaları: Doğu Anadolu Bölgesi Örneği (Erzurum, Van, Malatya, Kars)." Ankara Üniversitesi Bilimler Enstitüsü Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Doktora Tezi. Erişim: 7 Ağustos 2012. www.yok.gov.tr.
- AĞ, İsmail. 2002. "Türkçe Reklam Bildirilerinde Kullanılan Yabancı Kelimeler." *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Mayıs:26(1). S:125-135. Erişim: 10 Haziran 2012. <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/64.pdf>.
- ATV. 2012. <http://www.dunyatv.com.tr/default.asp?dil=1>.
- BAĞCI, İzzet. 1999. "Medya ve Ekonomi: Türk Basın Endüstrisinde Yoğunlaşma-Parçalanma-Tekelleşme Yapısı (1965-1995)." *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar* içinde (Ed. Korkmaz Alemdar), Afa Yayınları. S:85.
- BAĞCI, Halil. 2002. "Kültür Etkileşimi, Küreselleşme." *Doğu Batı Dergisi*, 18. Sayı:77-102.
- OĞLU, D. Beybin. 2004. "Türkiye'de Medyanın Dönüşümü." İmge Yayınevi.
- ÖZGEN, Nesrin. 2001. "Medya, İletişim, Kültür." (Çev. Nazife Güngör). Vadi Yayınları. Ankara.
- TRT Gazetesi. 2012. "Hollanda Ligi Heyecanı Kürtçe." Erişim: 14 Ağustos 2012. <http://wap.milliyet.com.tr/Columnists/ColumnistArticle.aspx?ID=1579593>.
- Radikal Gazetesi. 2006. "Kürtçe Yayında Sınırlar Kalkıyor." Erişim: 8 Ağustos 2012. <http://www.radikal.com.tr/index.php?tarikh=11/06/2006>.
- 184 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, 184 Sayılı Resmi Gazete, 20 Nisan 1994. Erişim: 8 Ağustos 2012. www.rtuk.org.tr.
- Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Kanun, Resmi Gazete Sayı 25357, 25 Ocak 2004. Erişim: 8 Ağustos 2012. www.rtuk.org.tr.
- Sabah Gazetesi. 2006. "Kürtçe Yayın Başlıyor." Erişim: 17 Ağustos 2012. arsiv.sabah.com.tr/2006/03/23/gnd99.html.
- Stargazete. 2010. "İlk Özel Kürtçe Kanal Yayında." Erişim: 11 Ağustos 2012. www.stargazete.com/guncel/ilk-ozel-kurtce-kanal-yayinda-haber-1.htm.

005. “Medya Politikalarında Kültürel Kimlikler: Avrupa Birliği Sürecinde ‘e’, *Avrupa Birliği ve Türkiye’de İletişim Politikaları: Pazarın lenmesi, Erişim ve Çeşitlilik* içinde (Ed. Mine Gencel Bek ve Deirdre l, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, s. 441-486.

3 ZAMAN. 2010. “Turkey’s First Private Kurdish Channel Aims to Boost ” Erişim: 26 Ağustos 2012.

www.sundayszaman.com/sunday/newsDetail_getNewsById.action?newsId=2.

12. <http://www.trt.net.tr/trt6/>.

Gazetesi. 2010. “Türkiye'nin İlk Özel Kürtçe Kanalı, Test Yayınına 1.” Erişim: 11 Ağustos 2012.

www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1009431&title=turkiyenin-ilk-ozel-kanali-test-yayinina-basladi.